

DOKTORANTŪROS STUDIJŲ DALYKO SANDAS

Dalyko pavadinimas	Mokslų kryptis (šaka) kodas	Fakultetas	Katedra
Lietuvių-lenkų paribio kultūra	Filologija H004	Filologijos LLTI	Baltijos kalbų ir kultūrų institutas
Studijų būdas	Kreditų skaičius ECTS	Studijų būdas	Kreditų skaičius
	8		

Dalyko anotacija

Šis dalykas skirtas išsamiau pažinti komparatyvistinių tyrinėjimų barą, susijusį su lietuvių-lenkų kalbinėmis bei kultūrinėmis sąsajomis, atskirų įžymių kūrėjų indėliu į LDK tradicijų plėtrą, taip pat – mokslinių teorijų atsiradimu įvairiais istoriniais laikotarpiais.

Analizuojami pagrindiniai chronologiniai-probleminiai aspektai:

1. Paribio sąvoka sociologijoje bei kalbotyroje. Paribių tipai. Lietuvių-lenkų paribio išskirtinumas, jo dinamika ir kintamumas. Kalbos vaidmuo paribio suvokime bei tautinio tapatumo atsiradimo procese. Tautinė savimonė, jos formavimosi lietuvių-lenkų paribyje ypatumai. Savimonės tipai (nestabili, ambivalentiška, suskaidyta, daugiakultūrė; E. Smulkova, A. Engelking). Atmintis, jos svarba saviidentifikacijos procese. Istoriniai ir mentaliniai žemėlapiai (V. Chlebeda). Horizontalieji ir vertikalieji mentalinių žemėlapių pjūviai.
2. Lietuvių ir lenkų kalbiniai ir kultūriniai ryšiai, jų ištakos ir tęstinumas. Pagrindiniai LDK formavimosi laikotarpiai. LDK tautinė ir religinė įvairovė. LDK kalbos ir kultūros. Kalbų funkcijos LDK politiniame gyvenime, jų dinamika ir kintamumas. Lenkų kultūrinis dialektas, lenkų tarnių Lietuvoje susiformavimo problematika, mokslinės hipotezės ir diskusijos.
3. Daugiakalbė XVI–XVII a. Lietuvos raštija bendrame Europos fone. Stačiatikių ir katalikų vaidmuo LDK istorijoje. Kontaktai su Lenkija ir jų svarba. Pagrindiniai šio laikotarpio kalbos paminklai. Lenkų kalbos vaidmuo rengiant pirmus rašto paminklus lietuvių kalba (J. Vujeko, M. Rėjaus postilės). Dvikalbiai ir verstiniai religiniai raštai (Jaknavičiaus evangelijos, Sirvydo pamokslai).
4. Mokslinių teorijų kūrimasis Lietuvoje XIX a. pabaigoje. Jano Karlovičiaus veikla, jo nuopelnai Lietuvos tautiniam atgimimui. Pirmos lietuvių kalbos ir tautosakos rinkimo programos. Jano Karlovičiaus, M. Davainio-Silvestravičiaus, J. Basanavičiaus bendradarbiavimas. Etnolingvistinių teorijų užuomazgos Lietuvoje.
5. Pirmieji daugiakalbiai žodynai Lietuvoje, jų analogai kituose Slavijos šalyse. S. B. Lindės žodyno populiarumas Europoje. Brolių Grimų leksikografiniai ir tautosakiniai darbai bei jų sąsajos su lenkų ir lietuvių XIX a. leksikografijos darbais. Pirmųjų lietuvių-lenkų žodynų mikro ir makro struktūra, jų rengimo metodai. Kultūrinių žodynų atsiradimo priežastys. Lietuvių mitologinės-kultūrinės leksikos analizė bei sklaida Europoje. Šio laikotarpio metodologijų įtaka LKŽ koncepcijos atsiradimui.
6. Lietuvių ir lenkų vertybių tyrimai XXI amžiuje. Kalba kaip vertinimo įrankis ir kaip informacijos šaltinis apie tam tikros kalbinės-kultūrinės bendruomenės vertybes. Kognityvinės etnolingvistikos metodai jų rekonstrukcijoje. Pagrindinės sąvokos: stereotipas, konceptas; kognityvinė definicija; žiūros taškas ir perspektyva; profilis ir profiliavimas. Tipologiniai PVK tyrinėjimai. „Slavų ir jų kaimynų aksiologinis leksikonas“ (red. J. Bartmiński). Liaudies kultūros konceptualių sąvokų sfera, jos hierarchinė struktūra. Etniniai konceptai, jų savitumas. Liaudies šaltiniai kalbinio pasaulio vaizdo rekonstrukcijoje. Kultūremos sąvoka.

Pagrindinė literatūra

Temčinas S. (sud.). 2009. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kalbos, kultūros ir raštijos tradicijos*, Vilnius: LKI.

Šmigelskytė-Stukienė R. (sud.). 2015. *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė. Valstybė. Kultūra. Edukacija*, Vilnius: LII Leidykla.

Kruopas J. 1998. *Rinktiniai raštai*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Mikulėnienė D. 2018. *Lietuvių tarmėyra: genezė, raida ir paradigminiai lūžiai : I dalis. Ikitarmėtyrinis laikotarpis. Lietuvių tarmėtyros pradžia: tarmių skyrimas, tyrimų perspektyvų užuomazgos ir jų tipai*, Vilnius: LKI.

Rutkovska K. 2012. *Lenkų ir lietuvių paribio kultūra*, Vilnius: VU.

Rutkovska K. 2016-2018 (red.) *Lietuvos lenkų tarmės*. (<http://www.lenkutarmes.flf.vu.lt/>)

Rutkovska K. 2013. *Jano Karlovičiaus ir Mečislovo Davainio–Silvestraičio bendradarbiavimas: metodologijos raida, etnolingvistikos apraiškos*. *Archivum Lithuanicum* 15, 221–248.

Engelking A. 2008. Kim jest „człowiek pogranicza“? Uwagi o tożsamości z perspektywy badacza i z perspektywy podmiotu – przykład białoruski. - *Tożsamość-Język-Rodzina. Z badań na pograniczu słowiańsko-bałtyckim*, Warszawa.

Chlebda W. 2014. Memory, borderland and collective memory in borderlands. *Open Europe: dialogue across borders*, vol. 2, ed. Wojciech Chlebda, Opole, 15–25.

Bartmiński J. 2012. *Aspects of Cognitive Ethnolinguistics*, ed. by Jörg Zinken, London: Equinox.

Konsultuojančiųjų dėstytojų vardas, pavardė	Mokslo laipsnis	Svarbiausieji darbai mokslo kryptyje (šakoje) paskelbti per pastaruosius 5 metus
Prof. Kristina Rutkovska	Humanitarinių mokslų daktarė	<p>Rutkovska K. 2022. On creating the images of biblical characters in sermons from the turn of the 17th century. Cultural contexts versus the authors' personalities. <i>Beyond devotion: religious and literary communities in the 16th and 17th century Polish-Lithuanian commonwealth</i>. Cybulski L, Rutkovska K. (eds.). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2022, p. 65-101.</p> <p>Rutkovska K. 2022. The beginnings of postillography in Lithuania. Konstantinas Sirvydas' Postil as one of the main achievements of the times. <i>Beyond devotion: religious and literary communities in the 16th and 17th century Polish-Lithuanian commonwealth</i>. Cybulski L, Rutkovska K. (eds.). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht p. 245-263.</p> <p>Rutkovska K. 2022. Źeńskie nazwy osobowe w warunkach wielojęzyczności i wielokulturowości: ujęcie etnolingwistyczne. <i>Language policies in the light of antidiscrimination and political correctness</i>. Berlin: Peter Lang, 2019, p. 265-278.</p> <p>Rutkovska K. Wartości ludowe i sposoby ich odczytania. Tekst gwarowy na warsztacie etnolingwisty = National values and the ways of reading them. Dialect text at the ethnolinguist's workshop. <i>Vertybės lietuvių ir lenkų kalbų pasaulėvaizdyje. D. 1: Teorinės prielaidos ir</i></p>

	<p><i>interpretacijos</i>. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 102-133.</p>
	<p>Rutkovska K. 2018. Językowo-kulturowa wizja dworu na Litwie = A linguistic and cultural image of the manor in Lithuania. <i>Acta Baltico-Slavica</i>, t. 42, p. 1-22.</p>
	<p>Rutkovska K. 2018. Grafia i ortografia dwujęzycznej postylli „Punkty kazań” Konstantego Szyrwida. Część II. Analogie graficzne i ortograficzne w tekście polskim i litewskim. <i>Prace Filologiczne LXXII</i>, p. 235–250.</p>

Patvirtinta Doktorantūros komiteto posėdyje 2023-01-13, Nr. (7.17 E) 15600-KT-16.

Doktorantūros komiteto pirmininkė prof. dr. Meilutė Ramonienė